

Hur återhållsam är egentligen svenskarnas attityd till alkohol?

Hej!

En minskad alkoholkonsumtion skulle ge fler människor bättre möjligheter till ett gott liv. Med den utgångspunkten arbetar IQ för att påverka synen på alkohol och etablera måttfullhet som generell värdering när den konsumeras.

Ett av verktygen i arbetet är IQs Alkoholindex, som har tagits fram för att ge ett nytt underlag i IQs strävan att förändra attityderna kring alkohol i mer måttfull riktning. Utgångspunkten är antagandet att våra attityder påverkar när och hur vi konsumerar alkohol. Eller inte gör det. Den här rapporten presenterar resultatet för 2011.

IQs Alkoholindex skapas från svaren på nio frågor om av vad människor i Sverige tycker är rätt och fel när det gäller alkohol. Ju högre index, desto mer återhållsam är man.

Jag tycker att det är extra intressant att jämföra attityderna i enskilda frågor hos grupper av människor med lågt eller högt indexvärde. I vissa frågor tycker man ganska lika, oavsett indexgrupp, exempelvis i frågan om det är okej att bli berusad när barn är med. I andra frågor går åsikterna helt isär.

Indexet gör det dessutom möjligt att följa förändringar i attityder över tid, efter som det kommer att mätas en gång per år. I årets mätning har det totala värdet för Alkoholindex ökat något sedan 2010, då undersökningen genomfördes för första gången. Ingen stor förändring visserligen, från 61,7 till 62,3, men glädjande nog åt "rätt håll".

Min förhoppning är att IQs Alkoholindex ska bidra till en bredare kunskap om svenskarnas förhållande till alkohol och varför dryckesvanorna ser ut som de gör. Och jag tror att IQs Alkoholindex kommer att bli ett

användbart komplement till andra undersökningar för alla oss som strävar efter att skapa en smartare syn på alkohol.

Magnus Jägerskog, vd IQ

INNEHÅLL

1. Förord
3. Sammanfattning
4. Alkoholkonsumtionen, politiken och svenskarna
6. IQs Alkoholindex
12. Vad har hänt med attityderna sedan 2010?
16. Fakta om undersökningen

IQ Alkoholindex 2011

– en sammanfattning

IQ genomför varje år en undersökning om svenskars attityd till alkohol. Undersökningen baseras på telefonintervjuer och syftar till att visa på skillnader och trender i hur svenska män och kvinnor ser på alkohol.

GE BORT ALKOHOL I PRESENT – RÄTT ELLER FEL?

IQs Alkoholindex bygger på analys av svaren på nio frågor om attityden till alkohol i olika situationer. Några exempel på frågor: Om man tycker att det är rätt eller fel att ge alkohol i present till någon man inte känner, att sälja alkohol på sportevenemang eller att bli berusad när barn är med.

Svaren ges på en skala från helt fel till helt rätt. Poäng sätts på varje svar och räknas sedan ihop för varje individ till ett indexvärde. Ju högre index, desto mer återhållsam är attityden. I undersökningen ställs även demografiska frågor som gör det möjligt att fördjupa analysen.

Undersökningen har hittills genomförts två gånger – 2010 och 2011 – båda gångerna under samma period i maj. 2 000 telefonintervjuer per mätning med ett genomsnitt av svenskar, 16 år och äldre. Mer fakta om undersökningen finns på sid 16.

KVINNOR HAR EN MER ÅTERHÅLLSAM ATTITYD ÄN MÄN

IQs Alkoholindex 2011 antyder att vi i Sverige just nu kan vara på väg mot en mer återhållsam attityd när det gäller alkohol. I den första mätningen i maj 2010 uppmättes Alkoholindex till 61,7. Vid den nu aktuella mätningen i maj 2011 blev Alkoholindex 62,3, alltså ett något högre värde och därmed en svag rörelse i återhållsam riktning.

Det finns tydliga skillnader vad gäller kön och ålder. Män är mindre återhållsamma än kvinnor (index 57,0 jämfört med 67,5). Yngre män är mindre återhållsamma än äldre (index 41,5 för 16-29 år jämfört med 72,7 för 60 år och äldre). Samma sak gäller för kvinnor (index 50,1 för 16-29 år jämfört med 83,1 för 60 år och äldre).

Små förändringar kan ses i de enskilda attitydfrågorna. I flera frågor har andelen som tycker att något är fel ökat något och i en av frågorna är denna ökning signifikant. I några frågor har även andelen som tycker att något är helt rätt ökat något, vilket gör att det tycks som om det skett en viss polarisering av åsikterna sedan mätningen 2010.

ATTITYDerna KAN SKILJA SIG REJÄLT

Genom att använda Alkoholindex kan vi visa att det finns tre olika grupper av människor med mycket olika attityd till alkohol.

I den tillåtande gruppen finns de som har ett lågt index under 50. I den mest återhållsamma gruppen finns de som har ett högt index över 75. Och däremellan finns den grupp som vi kallar de måttfulla.

Det visar sig att respektive grupp är mer tillåtande, måttfull eller återhållsam i svaren på samtliga nio frågor – jämfört med de andra två grupperna.

IQs Alkoholindex bygger på analys av svaren på nio frågor om attityden till alkohol i olika situationer.

Alkoholkonsumtionen, politiken och svenskarna

Under åren kring det senaste sekelskiftet ökade alkoholkonsumtionen i Sverige dramatiskt. Rekordåret 2004 drack svenskarna över 15 år i genomsnitt 10,5 liter ren alkohol per person. Sedan dess har konsumtionen minskat, men fortfarande dricker svenskarna närmare 20 procent mer nu än de gjorde i mitten av 90-talet.

I åldersgruppen
20–24 år är
andelen risk-
konsumenter
som högst.

Konsumtionen är ojämnt fördelad. Yngre dricker mer än äldre och män dricker mer än dubbelt så mycket som kvinnor. I genomsnitt är 13 procent av männen och 8 procent av kvinnorna riskkonsumenter, vilket betyder att de dricker så mycket att de riskerar att bli beroende eller utsätta sig själva eller andra för skador. I åldersgruppen 20–24 år är andelen riskkonsumenter som högst – 20 procent av männen och 14 procent av kvinnorna.*

Därför är det både angeläget och ”lönsamt” att arbeta för att konsumtionen av alkohol ska minska. Det ger många fler människor bättre möjligheter till ett gott liv.

ALKOHOLPOLITIKEN OCH SVENSKARNA

Det finns ett brett stöd för en restriktiv alkoholpolitik, både bland enskilda svenskar och i politiska sammanhang. Det visar sig bland annat i det ökade stödet för Systembolagets detaljhandelsmonopol. Sedan första mätningen 2001 har andelen svenskar som stöder monopolet ökat från 47 procent till 68 procent 2010.**

Alkoholpolitiken syftar till att värna om svenska folkets hälsa, bland annat genom att begränsa tillgången till alkoholdrycker. Därför finns Systembolagets detaljhandelsmonopol, åldersgränserna, serveringsregler för restauranger och alkoholskatten.

Men sedan 2004 har en del hänt som ökar tillgängligheten:

- i praktiken obegränsad privat resandeförsel
- tillåten internetförsäljning
- fler restauranger med serveringstillstånd
- kraftigt ökad marknadsföring av alkoholdrycker
- ökad köpkraft och sjunkande reella detaljhandelspriser.

Trots ökad tillgänglighet ser vi sedan 2004 en minskande alkoholkonsumtion. Det tyder på att det inte bara är tillgänglighet och pris som påverkar hur människor dricker alkohol. Attityder kan vara en annan faktor.

68%

av svenskarna
stöder System-
bolagets
detaljhandels-
monopol.

* Källa: Tal om alkohol 2010, SORAD, Stockholms Universitet 2010.

** Källa: Systembolaget/SIFO

En majoritet av svenskarna stöder "alkoholfria zoner"

Det finns fyra områden där samhället strävar efter att skapa "alkoholfria zoner": trafik, graviditet, arbete samt barn och ungdomar. Denna strävan uttrycks bland annat i de nationella strategierna för svensk alkoholpolitik.

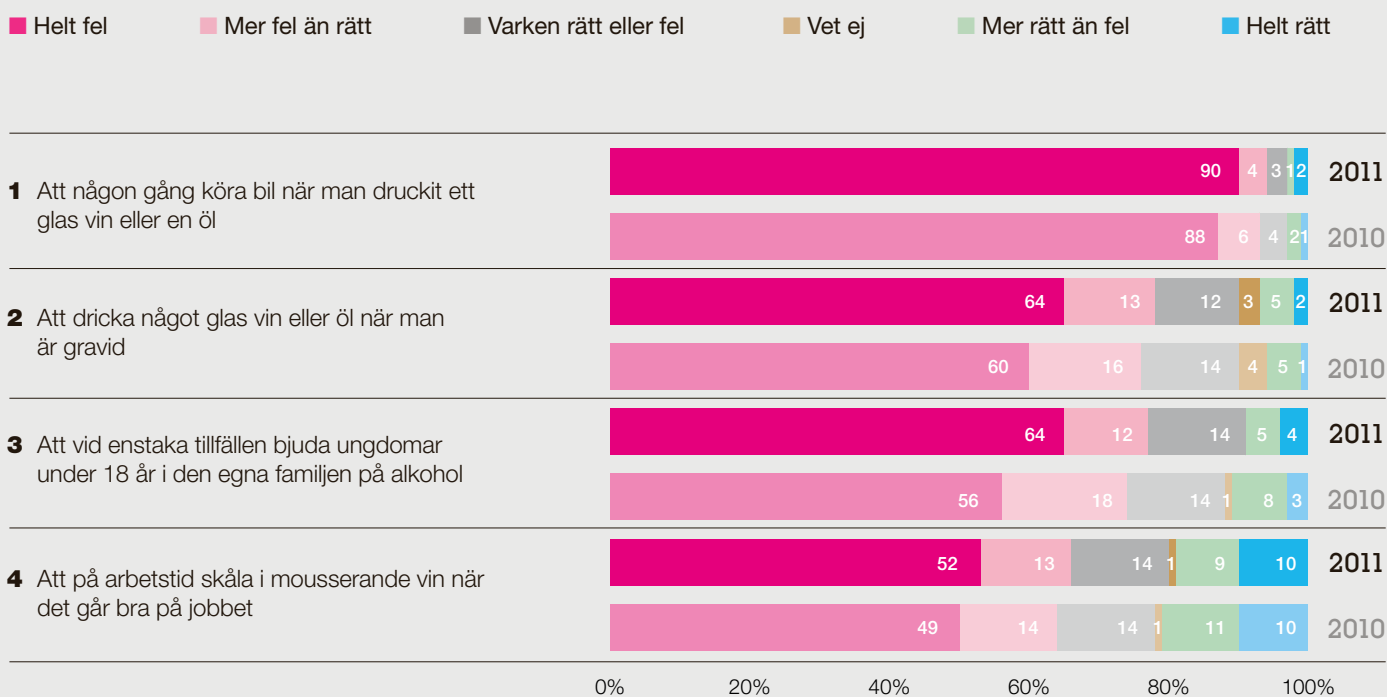
IQs undersökningar visar att många svenskar ger sitt stöd till dessa strävanden. Nästan alla svenskar anser att det är fel att

köra bil när man druckit ett glas vin eller en öl. Åtta av tio tycker det är fel att dricka något glas vin eller öl när man är gravid. Lika många tycker att det är fel att vid enstaka tillfällen bjuda ungdomar under 18 år i den egna familjen på alkohol.

Det är bara något färre (65 procent) som tycker det är fel att på arbetstid skåla i mousserande vin när det går bra på jobbet.

8 av 10

tycker det är fel att dricka något glas vin eller öl när man är gravid.

Resultaten för varje fråga redovisas i avrundade hela procentenheter, vilket leder till att det totala antalet procent i vissa frågor kan avvika från 100, när de summeras.

IQs Alkoholindex – ett samlat mått på attityder

Det görs många mätningar om hur mycket alkohol människor dricker, hur ofta, när och var de köpt det de dricker. Däremot görs få undersökningar om människors attityder till alkohol och hur den konsumeras. Här kan IQs Alkoholindex hjälpa till att komplettera bilden.

IQs Alkoholindex bygger på sammanvägning av svaren på nio frågor om attityden till alkohol i olika situationer. Poäng sätts på varje svar och räknas sedan ihop för varje individ.

IQs Alkoholindex anger graden av återhållsamhet.

Utgångspunkten är helt enkelt antagandet att våra attityder påverkar när vi dricker alkohol och även hur mycket och hur ofta vi gör det.

IQs Alkoholindex bygger på sammanvägning av svaren på nio frågor om attityden till alkohol i olika situationer. Poäng sätts på varje svar och räknas sedan ihop för varje individ. Alkoholindex är konstruerat så att indexvärdet för en enskild individ kan variera mellan 0 och 100. Vissa får höga värden, andra låga. Människor med en tillåtande attityd får ett lågt index, de återhållsamma får ett högt index.

De nio frågorna handlar om vad man tycker är rätt eller fel i olika situationer:

- känna sig påverkad
- berusad på privat fest
- berusad på firmafest
- alkohol på sportevenemang
- alkohol i present
- må dåligt dagen efter
- berusad på restaurang
- berusad när barn är med
- svårt att minnas dagen efter

Med indexets hjälp kan vi beskriva olika grupper, och få en bild av vilka som är de

typiskt återhållsamma respektive de mest tillåtande. Vi kan också se hur stor andel av alla svenskar över 16 år som ingår i respektive grupp. Genom att göra mätningen varje år, kan vi följa utvecklingen över tid.

Alkoholindex är ett verktyg som kan ge en bild av människors attityder till alkohol. Dock innebär ett index i sig alltid en förenkling. Två enskilda individer som får samma värde på Alkoholindex, är naturligtvis inte identiska som personer. Och ett enskilt indexvärde ger en bild av attityderna just då undersökningen genomfördes. Dessa ”brister” till trots, kan IQs Alkoholindex bidra till att förstå hur svenskarna ser på och brukar alkohol.

Varför ett index?

Ett index är ett ”enkelt” sätt att sammanfatta något komplext. Det presenteras som en siffra, någonstans mellan 0 och 100. Det kan analyseras för olika grupper och man kan följa hur indexvärdet förändras över tid.

Graden av återhållsamhet varierar starkt i svaren på de nio frågorna.

Nästan nio av tio svenskar tycker att det är fel att dricka så mycket att man efteråt har svårt att komma ihåg hur mycket det faktiskt blev. Nästa lika många tycker att det är fel att bli berusad när barn är med.

Relativt få tycker dock att det är fel att någon gång emellanåt bli berusad på privata fester. Att någon gång emellanåt dricka så att man känner sig påverkad tycker de flesta inte heller är något problem.

Tre grupper i befolkningen

Genom att använda Alkoholindex kan vi visa att det finns tre olika grupper av människor med mycket olika attityder till alkohol. Det visar sig även att respektive grupp är mer tillåtande, måttfull eller återhållsam i svaren på samtliga nio frågor – jämfört med de övriga två grupperna.

De återhållsamma är den grupp där det finns minst spridning i attityderna

I den tillåtande gruppen finns de som har ett lågt index under 50. I den mest återhållsamma gruppen finns de som har ett högt index över 75. Och däremellan finns den grupp vi kallar de måttfulla.

TILLÅTANDE ATTITYD – ALKOHOLINDEX UNDER 50

Som väntat tycker man i den här gruppen inte alls lika ofta som i andra grupper att det är fel med alkohol i olika situationer. Det gäller till exempel att bli berusad på privata fester respektive att dricka så att man känner sig påverkad. I denna grupp tycker i stort sett ingen att detta är fel.

Skillnaden är mindre när det gäller att dricka så mycket att man efteråt har svårt att komma ihåg hur mycket det faktiskt blev respektive att bli berusad när barn är med. Också i denna tillåtande grupp anser en majoritet (6 av 10) att det är fel att dricka på sådant sätt och i sådana situationer. Detta är alltså attityder som i större utsträckning än andra delas av de flesta svenskar.

Det som i högst utsträckning skiljer denna grupp från övriga är att det är relativt få som anser att det är fel att någon gång dricka så mycket att man mår dåligt dagen efter respektive att någon gång emellanåt bli berusad på firmafest. I dessa två frågor är steget från denna tillåtande grupp till övriga (det vill säga både måttfulla och återhållsamma) särskilt stort. Man kan möjligtvis säga att dessa två frågor är speciellt särskiljande för de tillåtande.

MÅTTFULL ATTITYD – ALKOHOLINDEX MELLAN 50 OCH 75

Inom gruppen måttfulla finns den största spridningen i åsikter om vad som är rätt respektive fel när det gäller alkohol. I vissa frågor har de måttfulla nästan samma uppfattning som de återhållsamma. Medan de i andra frågor ligger nära de tillåtande.

Detta mönster är mycket tydligt. När det gäller de två ”allvarliga” attityderna om att dricka så att man efteråt har svårt att komma ihåg hur mycket det faktiskt blev respektive att bli berusad när barn är med ligger dessa måttfulla mycket nära de återhållsamma. Och omvänt ligger man nära

de tillåtande när det gäller att bli berusad på privata fester respektive att dricka så att man känner sig påverkad. Bland de måttfulla är det bara en av tio som tycker detta är fel.

**ÅTERHÅLLSAM ATTITYD
– ALKOHOLINDEX ÖVER 75**

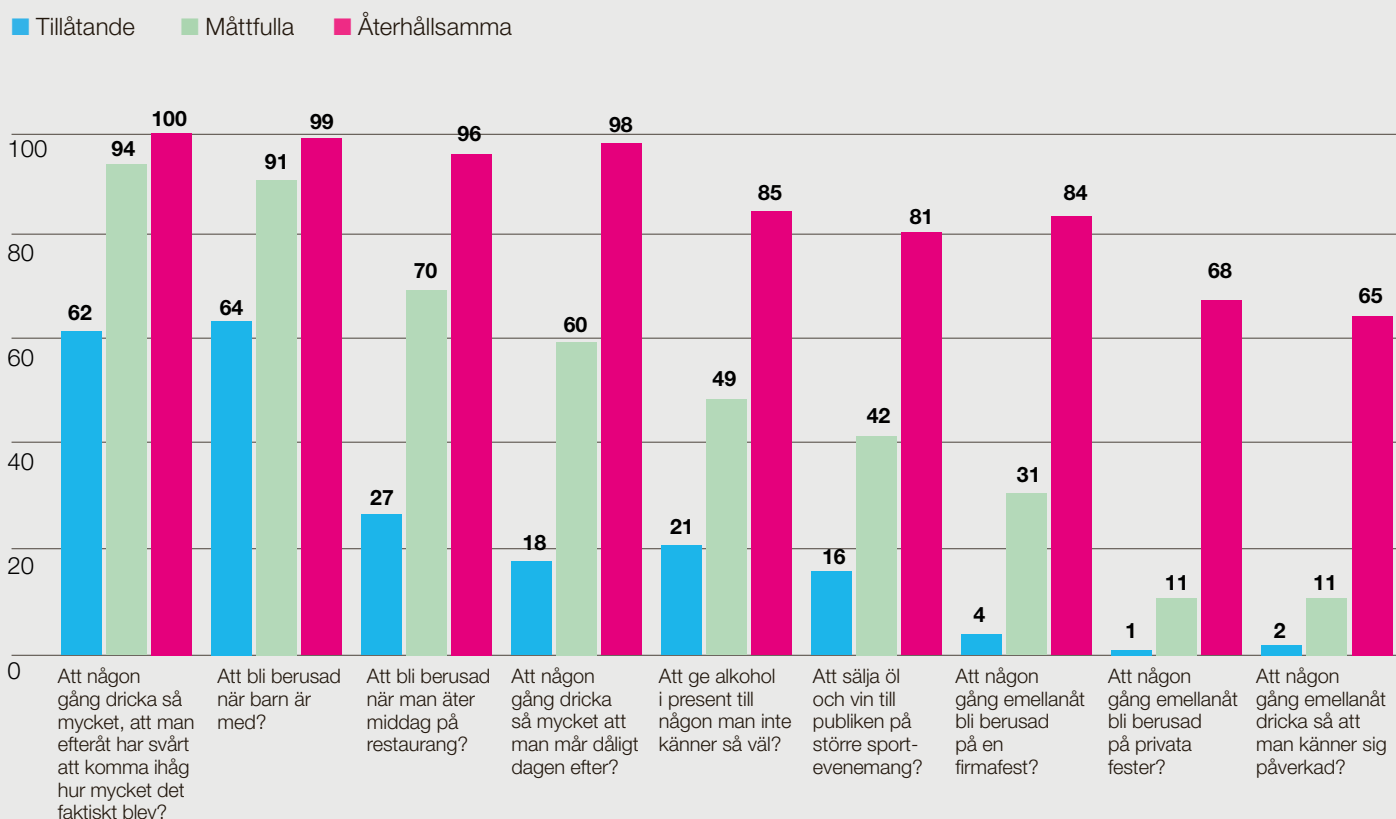
De återhållsamma är den grupp där det finns minst spridning i attityderna. I samtliga undersökta frågor finns här en klar majoritet som anser att respektive frågas sätt att hantera alkohol är fel.

Den återhållsamma attityden är särskilt tydlig när det gäller att dricka så mycket att man efteråt har svårt att komma ihåg hur mycket det blev, att bli berusad när barn är med, att bli berusad på restaurang respektive att dricka så att man mår dåligt dagen efter. I samtliga dessa frågor anser i stort sett alla i denna grupp att det är fel.

Men också när det gäller att någon gång bli berusad på privata fester respektive att någon gång dricka så att man känner sig påverkad anser en majoritet (drygt 6 av 10) att det är fel.

JÄMFÖRELSE MELLAN TILLÅTANDE, MÅTTFULLA OCH ÅTERHÅLLSAMMA

Andel inom gruppen som anser att detta är helt fel eller mer fel än rätt

Vem är tillåtande och vem är återhållsam?

Indexvärdet visar stora variationer mellan olika grupper och det finns tydliga kopplingar till bland annat kön, ålder och alkoholvanor. Därför går det att beskriva en typisk tillåtande person (lågt Alkoholindex), liksom en måttfull och en återhållsam (högt Alkoholindex).

Attityderna och därmed också värdet på Alkoholindex visar stora variationer mellan de tre grupperna – tillåtande, måttfulla och återhållsamma. Det är naturligtvis frestande att försöka ge en bild av till exempel hur en tillåtande individ ser ut. Därför har IQ tagit sig friheten att beskriva vem en typisk representant för varje grupp inom Alkoholindex skulle kunna vara.

Personlighetstyperna är naturligtvis påhittade men beskrivningarna bygger dock på den information vi har från undersökningen om kön, ålder, bostadsort, utbildning, sysselsättning, inkomst, familjesituation och dryckesvanor. Och på svaren på de nio attitydfrågorna som ligger till grund för Alkoholindex.

Välkommen att träffa Tom, Mona och Åsa!

Tillåtande Tom

Tom är en ung storstadsbo som arbetar på ett privat företag. Han har högskoleutbildning, har bra betalt och lever ett aktivt liv. Han är ofta ute på krogen. Tom har småbarn. Han tränar gärna. Han dricker ofta alkohol och han dricker ibland mycket.

Alkoholindex under

-50

Måttfulla Mona

Mona är en medelålders högstadielärarinna i en medelstor stad. Hon har tonåringar hemma och lever ett ganska stillsamt familjeliv. På helgen dricker hon gärna vin till maten och unnar sig emellanåt en utekväll. Hon aktar sig noga för att bli berusad och hon tycker inte att alkohol hör hemma på jobbet.

Alkoholindex

51-75

Återhållsamma Åsa

Åsa är en pigg pensionär som bor på en mindre ort i Sverige, kanske i Norrland. Barnen är vuxna och har flyttat hemifrån. Hon dricker sällan alkohol och när hon gör det så dricker hon bara lite. För henne är alkohol något man ska vara väldigt försiktig med, men ett glas bubbel på en högtidsdag eller en liten snaps till julsillen kan det bli, för traditionens skull.

Alkoholindex över

75-

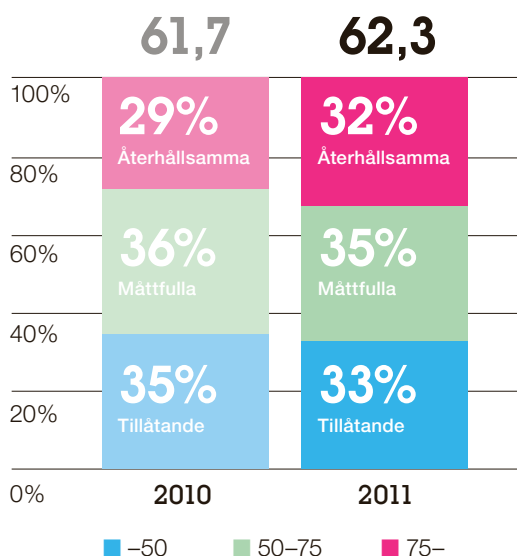
Vad har hänt med attityderna sedan 2010?

Ett viktigt syfte med IQs Alkoholindex är att följa utvecklingen över tid. Den stora frågan är självklart: rör sig svenska folkets attityder i mer tillåtande eller i mer återhållsam riktning?

På kort sikt ska man inte vänta sig några dramatiska förändringar. Dessa attityder hänger ofta samman med djupt liggande värderingar som inte är helt lätta att förändra. Men kanske finns det trots det anledning till en försiktig optimism?

På väg mot en mer återhållsam attityd?

INDEXVÄRDEN 2010 OCH 2011, GENOMSNITT

Alkoholindex mättes första gången i maj 2010 och blev då 61,7. Värdet vid den senaste mätningen i maj 2011 blev 62,3, alltså något högre och därmed en svag rörelse i återhållsam riktning.

De mest återhållsamma, med index över 75, ökade från 29 till 32 procent. De mest tillåtande, med index under 50, minskade från 35 till 33 procent.

Män 30–44 år har ökat sitt index mest

Generellt är män mindre återhållsamma än kvinnor. Yngre är mindre återhållsamma än äldre. Samtidigt är det bland män 30–44 år som den största förändringen mot ökad återhållsamhet skett sedan 2010. De äldre, över 60 år, har blivit något mer tillåtande, liksom de yngsta männen.

INDEXVÄRDEN 2010 OCH 2011

Kvinnor och män i olika åldersgrupper

Kön	Ålder	2010	2011	Förändring
Man 	16–29 år	42,0	41,5	-0,5
	30–44 år	45,6	50,2	4,6
	45–59 år	59,2	60,8	1,6
	60 år–	72,9	72,7	-0,2
Alla män		56,0	57,0	1,0
Kvinna 	16–29 år	49,6	50,1	0,5
	30–44 år	58,3	58,9	0,6
	45–59 år	69,5	70,7	1,2
	60 år–	84,2	83,1	-1,1
Alla kvinnor		67,3	67,5	0,2
Totalt		61,7	62,3	0,6

+4,6

Män mellan 30–44 år har ökat sitt index mest och alltså blivit mer återhållsamma.

-1,1

Kvinnor över 60 år har minskat sitt index mest och alltså blivit mer tillåtande.

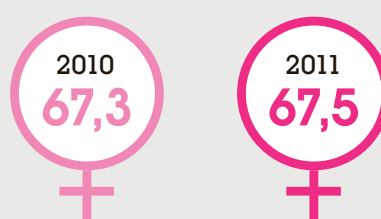
ALLA MÄN 2010 OCH 2011

Förändring 1,0

ALLA KVINNOR 2010 OCH 2011

Förändring 0,2

Små förändringar i enskilda attitydfrågor

I undersökningen ställs nio frågor om vad som är rätt eller fel när det gäller alkohol i olika situationer. Alkoholindexundersökningen har hittills genomförts två gånger – 2010 och 2011 – båda gångerna under samma veckor i maj månad.

Andelen svenskar som tycker det är fel att bli berusad när man äter middag på restaurang har ökat signifikant sedan föregående mätning.

Vad har då hänt med attityden i enskilda frågor sedan 2010? Om man studerar diagrammet på nästa sida kan man konstatera att mönstret på många sätt är sig likt även 2011.

I alla frågor utom en har det dock skett en liten ökning av andelen som tycker att något är fel (svaret helt fel eller mer fel än rätt), även om det i de flesta frågor bara skett små förändringar.

Ett undantag är dock att andelen svenskar som tycker det är fel att bli berusad när man äter middag på restaurang. Andelen som tycker så har ökat signifikant sedan föregående mätning och i år anser två av tre svenskar att det är helt fel eller mer fel än rätt.

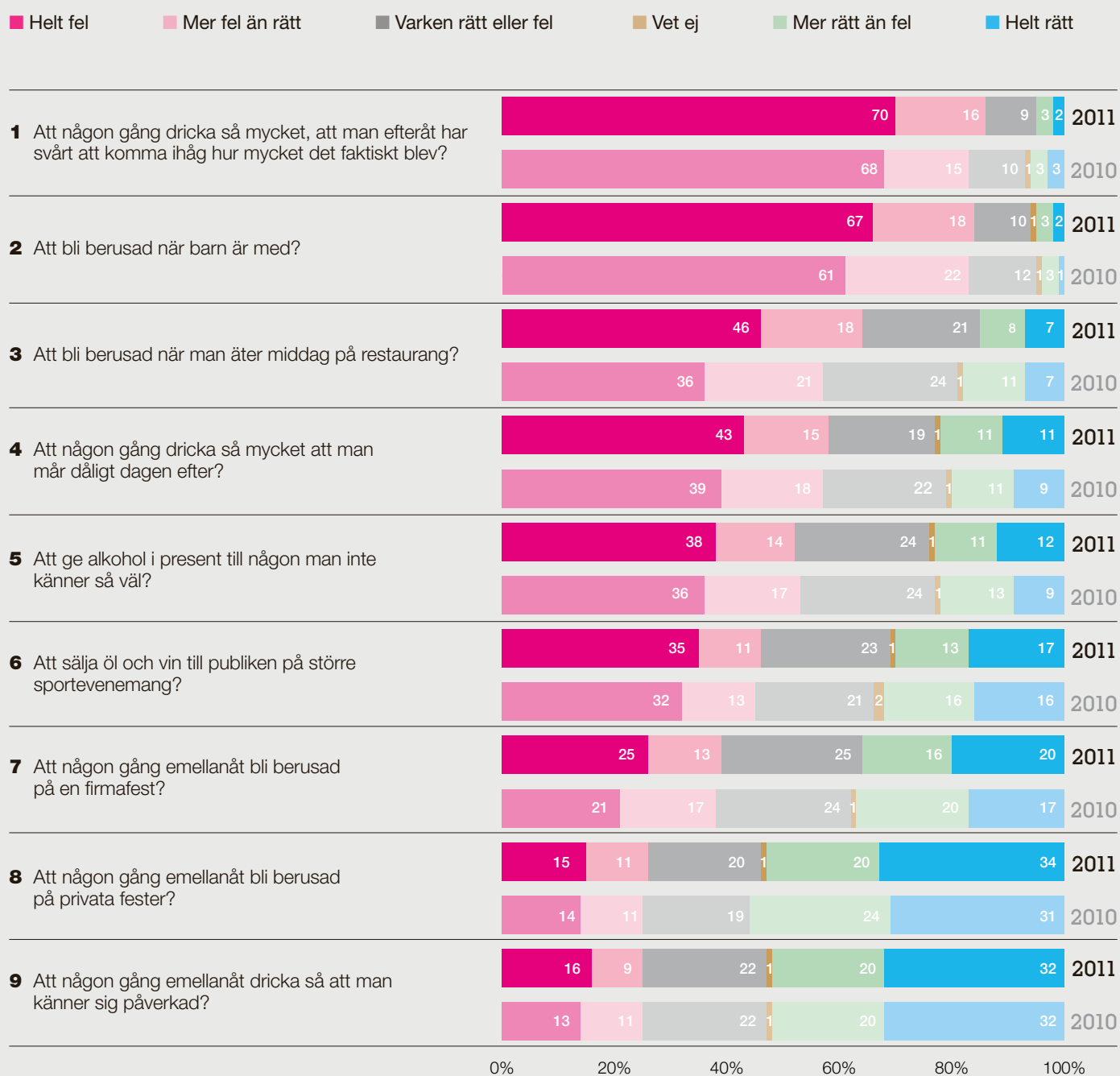
I några frågor tycks det också sedan 2010 skett en viss ”polarisering” av åsikterna. Det gäller till exempel frågan om att någon gång emellanåt bli berusad på en firmafest. Här har både andelen som tycker det är helt fel och andelen som tycker det är helt rätt ökat. Detsamma gäller frågan om att dricka så mycket att man mår dåligt dagen efter respektive att ge alkohol i present till någon man inte känner så väl.

Det är svårt att enkelt hitta någon trovärdig förklaring till dessa förändringar i attityderna. Men tyngdpunkten i de samlade svaren har alltså förskjutits något i mer återhållsam riktning, vilket visar sig i att IQ Alkoholindex ökar från 61,7 år 2010 till 62,3 år 2011.

SVAREN PÅ ATTITYDFRÅGORNA 2010 OCH 2011

Fråga: Vad är rätt och fel när det gäller alkohol? Vad är rätt och fel i olika situationer?

Resultaten för varje fråga redovisas i avrundade hela procentenheter, vilket leder till att det totala antalet procent i vissa frågor kan avvika från 100, när de summeras.

Fakta om undersökningen

Två undersökningar har hittills genomförts, 2010 och 2011

- 2 000 telefonintervjuer per mätning med ett tvärsnitt av svenskar, 16 år och äldre
- Undersökningen genomfördes av Novus
- Intervjuperiod i båda undersökningarna var 17–30 maj

NÄSTA UNDERSÖKNING
genomförs i maj 2012.

UTVECKLINGSARBETET FRAM TILL FÖRSTA MÄTNINGEN 2010:

Kvalitativ förstudie

- Fokusgrupper, djupintervjuer och webbtest om alkohol, vanor, attityder och begrepp.
- Sätta ramar och att ge underlag för att konstruera relevanta påståenden.

Kvantitativ förstudie

- Två opinionsundersökningar maj respektive oktober 2009.
- Testa påståenden om vad som är rätt och fel när det gäller alkohol.

Expertseminarium

- Seminarium med ledande svenska alkoholforskare och andra experter.
- Synpunkter till grund för den slutliga utformningen av index.

Ansvariga för utveckling och undersökning:

Arne Modig, oberoende opinionsanalytiker, fil dr i sociologi, tidigare ansvarig vid flera opinionsinstitut, lärare, forskare.

Irena Basic, affärsområdeschef Opinion, Novus.

Christina Luttröpp Voquer, marknadschef, IQ.

IQ – för en smartare syn på alkohol

IQ arbetar för att skapa ett smartare och sundare förhållningssätt till alkohol i hela det svenska samhället. IQs vision är att etablera måttfullhet som en betydande värdering. Det ska dessutom vara självklart att avstå från alkohol i trafiken, på jobbet, bland barn, ungdomar och för gravida.

IQ sprider information och lyfter fram goda exempel som eldsjälarna runt om i landet har tagit initiativ till – och gör dem till IQ-projekt. Genom att utmana, informera, inspirera, skapa mötesplatser och samverka med andra aktörer når IQ fram till ett stort antal människor och skapar ringar på vattnet.

Det övergripande syftet är att nå fram utan pekpinnar – verklig förändring skapas bara av människors fria vilja. IQ är ett dotterbolag till Systembolaget.

